

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/229665,Piotr-Niwiński-Zoska-Stanisława-Filipek-Smoter-1902-1990.html>
26.02.2026, 17:54

Piotr Niwiński: „Zośka”. Stanisława Filipek-Smoter (1902-1990)

W szeregach Ochotniczej Legii Kobiet szesnastoletnia Stanisława broniła Lwowa przed oddziałami ukraińskimi. Po studiach na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie została nauczycielką historii. Udzielała się społecznie, organizując biblioteki i przedstawienia teatralne dla społeczności wiejskich. W czasie II wojny działała w wileńskiej konspiracji.

[Konspiracja](#) [Kresy oświata](#) [Represje](#)

20.09

Wypożyczenie wileńskiej komórki „legalizacyjnej”, m.in. maszyna do pisania z rosyjską i litewską czcionką, 1945 r. (fot. z zasobu AIPN)

Aresztowana i zesłana na Sybir, zwolniona w grudniu 1955 r. wróciła do Polski i do zawodu nauczycielskiego.

Urodziła się 20 września 1902 r. w Krakowie w rodzinie nauczyciela Jakuba Filipka i Marii. Wkrótce Filipkowie przenieśli się do Brzeżan, a następnie do Przemyśla. Stanisława rozpoczęła naukę w szkole pierwszego stopnia w Brzeżanach, a kontynuowała ją w Przemyślu.

Wybuch wojny w 1914 r., a także śmierć ojca spowodowały, że rodzina musiała opuścić to miasto-twierdzą. Wyjechali tuż przed nadciągającą armią rosyjską i znaleźli się aż w Kunowicach na terenie obecnych Czech, skąd przeprowadzili się na Śląsk Cieszyński, do Bielska. Tam Stanisława ukończyła szkołę podstawową.

W obronie Lwowa

Po zajęciu Galicji i ziem wschodnich przez wojska państw centralnych znów się przenieśli, tym razem do Lwowa, gdzie Stanisława wstąpiła do Seminarium Nauczycielskiego. W czasie obrony miasta w 1918 r., od początku walk prowadziła działalność wywiadowczą, przekazując informacje o miejscach stacjonowania oddziałów ukraińskich. W grudniu 1918 r. została członkinią Milicji Obywatelskiej Kobiet, przemianowanej następnie na Ochotniczą Legię Kobiet.

Miała zaledwie szesnaście lat, kiedy zaangażowała się czynnie w walkę zbrojną, pełniąc służbę wartowniczą, służąc jako kurierka i przewodniczka dla walczących oddziałów. Wyróżniła się, przeprowadzając pod ukraińskim ogniem oddziały polskie na nowe pozycje. Awansowała do stopnia kaprała i otrzymała Krzyż Obrony Lwowa, odznakę Orlecia oraz Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918–1921. A była jedną z najmłodszych legionistek.

Po zakończeniu działań zbrojnych we Lwowie podjęła sześciomiesięczną naukę w szkole podoficerskiej. Była to, jak podkreślała w życiorysach – męska szkoła, a zatem nie poznańska Centralna Szkoła Wojskowa Ochotniczej Legii Kobiet, lecz jedna ze szkół podoficerskich. Po ukończeniu nauki w połowie 1920 r. została mianowana plutonowym-instruktorem. Do połowy 1921 r. służyła dalej w Legii jako instruktor. Po rozwiązaniu tej formacji opuściła szeregi wojska i wróciła do życia cywilnego. Kontynuowała naukę w Seminarium Nauczycielskim, które ukończyła w 1921 z wyróżnieniem.

Nauczycielka i działaczka społeczna

Pracę jako nauczycielka rozpoczęła w Kolnie koło Łomży. Wyszła za mąż za kierownika szkoły, Józefa Smotera. Małżonkowie przenieśli się do Rzeszy koło Wilna, gdzie Stanisława zdała zaocznie maturę gimnazjum humanistycznego i podjęła studia (prawdopodobnie filozofię) na Uniwersytecie Stefana Batorego, które ukończyła w 1930 r.

Następnie rozpoczęła pracę jako nauczycielka historii w elitarnym Seminarium Nauczycielskim Męskim im. Tomasza Zana przy ul. Ostrobramskiej 29 w Wilnie.

Udzielała się społecznie. Została wybrana na prezeskę oddziału Związku Legionistek Polskich w Wilnie – rekomendowała ją na to stanowisko założycielka OLK ppłk Aleksandra Zagórska. Pracowała także w Związku Młodzieży Wiejskiej, prowadząc biblioteki i organizując widowiska teatralne dla społeczności wiejskich. Została wybrana na skarbnika Zarządu Sekcji Okręgowej Szkolnictwa Średniego Związku Nauczycielstwa Polskiego w Wilnie. Za pracę społeczną otrzymała Srebrny Krzyż Zasługi.

[Czytaj artykuł Piotra Niwińskiego „Zośka”. Stanisława Filipek-Smoter \(1902–1990\) na portalu przystanekhistoria.pl](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Konspiracja, Kresy, Represje

Artykuł